„БРАНИК“ ИЗЛАЗИ
пет пута на недељу.

ПРЕТПЛАТА и ОГЛАСИ
шаљу се на администрацију,
А РУКОПИСИ
уредништву „Браника“ у Н. Сад.

Рукописи се не враћају.

БРАНИК

ЦЕНА ЈЕ »БРАНИКУ«
За Угарску: Србију Црну Гору
друге стране и земље
на годину К 34·— 46·— дин.
на по године К 17·— 23·— „
на четврт „ К 8·50 11·50 „

Поједини бројеви стају 12 потура.

ОГЛАСИ
рачунају се 10 пот. од реда ситних слова.
Уредништво и администрација „Браника“, налази се у кући А. Пајевића у Дунавској улици бр. 36.

ОРГАН СРПСКЕ НАРОДНЕ СЛОБОДОУМНЕ СТРАНКЕ.

Бр. 197. У Новом Саду, у уторак 14. (27.) септембра 1910. Година XXVI.

После парнице.

Парничке странке, кад се изравнају, не враћају се више на оно, што је био предмет парници, нити продужују даљу препирку. Тако је то у другога света. У радикала и њихова вође је то друкчије. Парница међу Јашом *Томићем* и дром *Политом* свршена је поравнањем пред поротним судом у Будимпешти, али зато »Застава« ипак продужује нападаје на дра Полита.

Већ и телефонски саопштај у »Застави«, којим је начином дошло до поравнања, сасвим је тенденцијозно изопачен. Све будимпештанске новине донеле су опширне извештаје о току расправе и о поравнању у тој парници, али ниједан лист па ни „Magyarország“, тај заштитник радикала, није ствар изопачио тако, као „Застава“.

Радикалски вођа, и после довршене парнице, продужује да напада дра Полита на најбезобзирнији начин. Он све једнако подмеће дру Политу *перфидију* и *денунцијацију*. О перфидији и денунцијацији *могли бисмо* МИ *много шта писати*, кад не бисмо могли очекивати, да ће радикалски вођа таки поћи да нас тужи мађарском суду због увреде поштења и због клевете. Кад су радикали и њихов вођа признате мађарске патријоте, њихов је положај сасвим други, него наш. Још пре тридесет и више година рекао је др. Полит и у сабору и у Милетићевој парници, да у Угарској под *плаштом мађарскога патријотизма може свако улогу да игра* (a magyar hazafiság teple alatt mindenki szerepet játszhat). Какви су ти људи, то је др. Полит онда казао, данас то не може и не сме казати, јер би одмах радикалски вођа отишао да га тужи мађарском суду.

Па да! Др. Полит поступа перфидно и он денунцира, а Јаша Томић поступа најкоректније, најлојалније!

Др. Полит у оним критичним данима, кад се приправљала анексија Босне и Херцеговине, кад се започела хајка против српскога народа овде са »велико-српском пропагандом«, кад бечке и будимпештанске новине готово сваки дан донашаху чланке о тој »велико-српској пропаганди“, кад са̑м министар спољашњих послова гроф Ерентал у делегацијама говораше о тој „велико-српској пропаганди,“ па оптуживаше овострани српски народ, па и српске радикале, а посредно и мађарску независну странку: др. Полит написа тад у једном светском листу, као што је »Пестер Лојд«, који је једини меродаван и у Аустрији и у иноземству за ствари у Угарској, чланак на првом месту тога садржаја, да у монархији, да у Угарској нема и да не може бити »велико-српске пропаганде«, да не може бити велеиздајничких тежња, те опровргава наводе грофа Ерентала, но тада Јаша Томић, иде да тужи дра Полита мађарском суду због *клевете*.

У другом свету, кад се публицисте препиру, они се задовољавају изјавама, а *не тужакају* се. Јаша Томић на чланак Политов у »Пестер Лојду« дао је у истом листу своју изјаву и др. Полит није ствар даље терао. Хе! Али Јаша Томић хоће баш да тужи дра Полита мађарском суду!

Мађарски суд мора да иште дозволу од сабора, да му се др. Полит изда, јер је посланик. Ствар долази пред саборски *имунитетни* одбор, који има да пресуди: да ли има у дотичном чланку кажњива дела или казнена пријава садржава вексацију (zaklatás), партајско гоњење. У саборском имунитетном одбору седе прве јуристе у Угарској, седи цвет јуристанскога сталежа у Угарској. У имунитетном одбору имао је др. Полит *саме политичке противнике*, није онде било ниједнога народноснога, ниједнога хрватскога посланика. Имунитетни одбор, пошто је темељно проучио ствар, донесе закључак, да у дотичном чланку *нема* кажњива дела, па ни клевете, ни увреде поштења, те чини предлог, да се посланичко имунитетно право одржи у крепости и да се др. Полит *не изда* суду. Овај свој предлог имунитетни одбор темељно образложи.

Кад Јаша Томић дозна за решење имунитетног одбора, он запрепаштен похита у Будимпешту, потражи и алармира своје протекторе у мађарској независној странци, а ови брзо, као да је отаџбина у опасности, савову пленум странке (онда још беху заједно Кошутовци и Јуштовци и имађаху саборску већину), а тај пленум закључи, да се противно предлогу имунитетнога одбора *др. Полит изда суду*. Познати посланик др. *Шома Вишонтаји*, негдањи бранилац Јаше Томића у парници због убиства Мише Динитријевића, учини предлог сабору, да се др. Полит изда суду не само с тога, што је клеветао Јашу Томића, него и с тога, што је клеветао и мађарску независну странку. Новосадски посланик гроф *Арвед Телеки* пак држао је говор о томе, какве је услуге учинио Јаша Томић мађарској независној странци. Дотични чланак у »Пестер-Лојду« није ни прочитан у сабору, већ је сабор онако насумце донео закључак, да се са мимоилажењем предлога имунитетног одбора имунитетно посланичко право дра Полита суспендује те да се др. Полит изда суду.

Но шта је садржавала пријава и тужба Јаше Томића против дра Полита? Није садржавала оно, што стоји у чланку у »Пестер Лојду«, већ нешто сасвим друго. Стојало је у њој, да је др. *Полит* казао, е је Јаша Томић плаћеник Србије против Аустро Угарске, јер да добија субвенцију од Пашићеве владе, да је др. Полит казао, е радикали са Јашом Томићем агитују у Херцег-Босни против Аустро Угарске и да хоће да подигну буну а мађарска независна странка да повлађује радикалима. *А је ли све то казао др. Полит* у дотичном чланку у „Пестер Лојду“? *О том нема ни трага.* То *није казао др. Полит, већ је то казао гроф Ерентал у делегацијама.* Према томе је ли то *лојално*, да се подмеће дру Политу, да је казао оно, што је казао министар гроф Ерентал? Др. Полит је навео само оно, што је казао гроф Ерентал, *не, да те наводе поткрепљује, него да их опроврга*ва. Шта је казао др. Полит? Да радикали немају тога уплива у Херцег-Босни, да би могли подићи буну, да се радикали *не баве* каквом велико-српском пропагандом, него да се брину само, да одрже своју владавину у српској народно-црквеној автономији. Није др. Полит казао, да Јаша Томић добија субвенцију од Пашићеве владе у Србији, већ су то казале београдске новине, и „Браник“ је таки казао, да се оно, што није доказано, *не може држати за истину*. Јесте! Али према Јашиној тужби мађарска независна странка је држала, да је оно, што је гроф Ерентал казивао, др. Полит потврдио као истинито, па по томе да је др. Полит сумњичио мађарску независну странку, да и она повлађује велико-српској пропаганди.

Али наравно Јашу је болело, што је др. Полит казао, да се радикали *не брину* за велико-српску пропаганду, већ за своје партајске и себичне интересе при српској народној црквеној автономији. Хе! Па што Јаша Томић није у том смислу поднео тужбу суду? Јесте! Али то не би много упалило у Мађара, него хајд да се тужи др. Полит, да је *клеветао* Јашу Томића, радикале и мађарску независну странку велико-српском пропагандом. Ваља тужити дра Полита, да је *он* казивао и писао, што је казивао гроф *Ерентал*, а овамо др. Полит пише, *да нема и да не може бити велико-српске пропаганде у нашим крајевима и опровргава наводе грофа Ерентала*. Јесте! Па је врло лојално и *српски, изврћати тако ствар*, те човека, који се приближује осамдесетој години, који је свој век провео у служби своме народу, који је у најкритичнијем времену био бранилац дра Светозара Милетића пред мађарским судом, *стављати пред мађарску поротну, да га осуди на дуготрајан затвор и велику глобу*. Милетићев зет чини против дра Полита оно, што су про-

ЛИСТАК.

С ПУТА ПО БАЛКАНУ.

УСПОМЕНЕ И ЦРТЕ.

Од Стевана Радића.

(Наставак).

Приближавала се чувена Плевна, коју онако мајсторски утврди Осман-паша. Неки одлучише, да ту прекину пут и сутра наставе, те да је разгледају. И ја се реших, да останем с њима. Али, из самога влака видесмо многе знатније брежуљке и споменике изгинулим борцама, а сама варош ме није толико занимала. Тако се нас неколицина решисмо, да свратимо у Трново, као бившу престоницу Бугарске, а ту је умро и наш св. Сава, па боље је да онамо свратимо. Остали, који не хтедоше нигде свраћати до Варне, обећаше, да ће нас тамо дочекати. Жеђ ме је пред Плевном ужасно морила, те једва чеках, да влак стане, да попијем чашу воде или пива. На мањим станицама не можеш добити воде, јер влак мало стоји, а нико не продаје, као код нас. Али, док сам ја изишао, већ се скупило тма њих, жедних као и ја, те ни близу до бурета. Када се уверих, да од пива не ће ништа бити, нађох тамо бунар на шмрк, повукох два три пута и таман да вода навре, влак се почео кретати и ја једва брзим трком дохватих последњи вагон, иначе бих остао онде и без ствари и без шешира. Сад ме тек поче морити жеђ. да не знаш шта да радиш. Врућина неисказана. Плевну замишљах за свој спас. Сада трка за возом, пењање, шетња кроз вагоне до нашег, врући вагони. Хо, човече, па дакле ни чаше! рече Јова Микић. Затим рашири мапу и рече, да ћемо кроз два сата бити код Ораховице, од које вози засебан воз до Трнова... Два сата! Завидео сам сада Ђармату. Бар се не пати жеђу, као ми овде. Ама како то, да се овде за путнике слабо брину? мишљах. У томе ево пријатеља Гиге Јовића, изазва ме у ходник те ми шапву: »Дивно, хладно пиво! Ваљда га унесоше у Плевни. Тридесетпет новчића овећа флаша“... Хиљада, не милијон руских труба да ватрубише, не би лепше, ни рајскије миље изазвали у мојој души, него ове Гигине речи. Запитах, само, где су? Па у рештаурацији, трећи вагон натраг. Тако је; путујеш, а не знаш, да се дирекција побривула за путнике... Моје уживање сада нека свако себи замисли... Кроз два сата, а кроз лепе плодне пољане, стигосмо у Ораховицу. Нис неколико: Отац Гедеон, Штрасер стари и млади, Јова Микић, правник Ђ. Сретић, професор Милан Лека и један брат Хрват сиђосмо, те ћемо другим возом у **Трнову**.

Одприлике три четврт сата железницом возиш се до Трнова. Од станице четврт сата фијакером. Околина је заиста дивна, романтична. Пре него што ће влак ући у станицу, спазимо на једном брегу врло леп манастир. Рекоше нам, да се зове Преображенски. Има у њему око седамдесет калуђера. На другом брегу, преко пута овоме, диже се други манастир Св. Тројица. Имају три парна млина која мељу брашно за целу околицу. Западно од Трнова су женски манастири св. Богородице и Арбанаси, у којимо су калуђерице. Жао нам је, што нисмо имали времена, да их све разгледамо, јер је било уречено, да се сутра дан нађемо сви у Варни. Ја сам још у детињству гледао слику Трнова у календарима, која се и данас доноси са џамијама заједно, дакле из турског вакта. Данас има само једна. Око вароши су на све стране високи брегови, а уз један, од подножја, па до врха, подиже се стара варош. Куће су ту све дрвене, на кат, па када их из даљине гледаш, пружају ти врло лепу слику. У долини, поред реке, диже се нова варош са модерним државним зградама, гимназијом женском и мушком. Прва има 1.200 ђака, друга 800. Трново броји око 12.000 душа. Има дванаест цркава, већином из старог доба. На брегу, на коме беше стари град има леп споменик краљу Фердинанду, подигнут у славу венчања са његовом првом женом. Више Трнова са једне и друге стране дижу се два висока брега. Са једнога су Турци у руско-турском рату бранили, а са другог Руси нападали на Трново и освојили га. И ту је подигнут леп споменик изгинулим Русима. Одседосмо у »хотелу Борис«, те одма пођосмо са

тивници Српства чинили против Милетића!

Па какво је било понашање Јаше Томића при самом судском поравнању? Јаша Томић зна врло добро, да је др. Полит у Лојдову чланку бранио Српство против Еренталове оптужбе. Али Јаша Томић ипак иште сатисфакцију за оно, што је *Еренталр тврдио, као да је то тврдио Полит.*

Па кад је др. Полит Јашину правозаступнику дру Шоми Вашонтајију изјавио, да сатисфакција лежи већ у Лојдову чланку, овај је казао: »Па ваља то поновити у овој парници! Главно је, да се каже, да оно, што је у Лојдову чланку уопште о радикалима и о Јаши стојало, *не одговара* чињеницама.«

Јесте! Али је Јаша *таки* после поравнања место: „не одговара чињеницама“ метнуо: *није истина.* Телефонирао је „Застави“ онако, како би *понизио* дра Полита, како би показао, да у тој парници *није Јаша Томић већ др. Полит перфидно поступао.* Јесте, јесте! Др. Полит је перфидно поступао, кад је *бранио Српство против Еренталових подметања*; Јаша Томић је поступао лојално, *српски*, кад је тужио дра Полита мађарском суду и ставио га пред мађарску пороту у такво време, кад је струја против немађарских народа.

Па и после поравнања Јаша Томић *наново* напада дра Полита. Јесте! То је лојално, то је **српски**!

⊙

Изјава.

Изјава, коју је саставио правозаступник Јаше Томића, др. Шома Вишонтаји, као последњи предлог и услов, да повуче натраг тужбу против дра Полита и коју је др. Полит пред судом као своју прочитао, гласила је:

„Изјављујем, да оно, што је на основу разних извора о српско-радикалној странци у Угарској и о Јаши Томићу у моме у »Пестер Лојду“ изашлом чланку садржано, наиме да оно, што је барон Ерентал у делегацијама тврдио, као да су српско-радикална странка у Угарској и Јаша Томић најамници Србије (Szerbia zsoldjában állanak) и као да Јаша Томић и »Застава« добијају субвенцију од Србије — не одговара чињеницама (tényeknek nem felel meg). Ја сам се о том уверио и радујем се, што је тај неспоразум одстрањен.“

Но како је ову изјаву Јаша Томић у свом телефонском извештају „Застави“ изопачио! Он каже, да је др. Полит признао, да оно, што је он у »Пестер Лојду« писао, просто није истина, а не каже: да оно, што је барон Ерентал у делегацијама тврдио не одговара чињеницама. Па у том је баш и лежала крива оптужба Јаше Томића: да он оно, што је барон Ерентал у делегацијама казао, подметнуо дру Политу, и онда је наравно да се радикалима могло казивати, да је др. Полит денунцирао. Др. Полит могао је мирном душом казати, да се радује, што је неспоразум одстрањен, јер је одстрањено оно, што је Јаша Томић у „Застави“ тврдио, наиме да је др. Полит денунцирао Србе.

Сасвим је јасна ствар, кад је др. Полит писао, да велико српске пропаганде нема и не може бити у нашим крајевима, да није могао денунцирати овостране Србе, па ни Србе радикале, већ је Политов чланак у „Пестер Лојд“-у обрана Срба, дакле и Срба радикала. А оно, што је у изјави казано, да се др. Полит „уверио“, да не одговара чињеницама: да радикали и Јаша Томић терају велико-српску пропаганду у нашим крајевима, о том је био увек уверен, па је само навео тврдње барона Ерентала, да их може оповргнути. Но главна је сатисфакција дру Политу, што је Јаша Томић тужбу повукао и тиме признао, да је дру Политу подметнуо оно, што је барон Ерентал у делегацијама против овостраних Срба тврдио.

Женско више образовање.

I.

Прилике, које су избиле на овогодишњем нашем народно-црквеном сабору код претреса просветног буџета наше митрополије карловачке, дају нам повода, да се позабавимо мало са горњим питањем и да покушамо, ако је могуће, да расветлимо боље то поље, које, по изгледу, није довољно јасно ни онима, који о њему имају да пресуђују.

Васпитање и више образовање женске омладине занима данас највећом интензивношћу европски запад. С тим питањем се баве тамо најученије главе; њега претресају универзитетски професори, политичари и државници првога реда; а све њихове мисли могу се свести у два правца: једни би хтели, да васпитање и образовање женске омладине прилагоде више домаћим и породичним потребама, а други би, да се оно упути истом путањом, којом се иде и код мушког васпитања и образовања, односно, да се и женској страни пружи потпуна слобода и једнакост у васпитним и просветним проблемима.

У те расправе уплеле се и интелигентније женскиње из тих крајева, а има их доста велик број, те заступају и оне то мишљење, да женско створење треба истина у првој линији да се спреми за домаћи и породични живот, али траже даље, да се у свему изједначе с мушким и да у јавном животу врше и уживају иста права, која су и мушкој страни додељена.

Кад човек тако проучи литературу ове врсте тих напреднијих народа (Немаца, Енглеза, Француза и др.) и чује речи појединих државника и одличнијих политичара из тих крајева, што дрмају судбом народном, онда излази, да већина нагиње оној струји, која захтева, да женска страна треба једино да се васпита и спрема за домаћи и породични живот, који јој је природа одредила. Не одричу они, до душе, женској страни способност за више образовање и духовно усавршавање, али се боје, да би јачањем духовне стране отишле, управо сишле, женскиње са свога природног пута и задатка и да би отуда штетовала породица, као основ друштвеног и државног устројства, а у даљем путу да би се раскламитао брачни одношај између мужа и жене, те би и васпитање подмлатка изгубило од своје моралне врлине и породице би бројно и морално слабиле, па с њима и народни живот опадао. Отуда је већина мислилаца за то, да се жени може дати више образовање, али да се оно у маси удеси тако, како да се у првој линији оспособи за добру и ваљану супругу, домаћицу и матер. Више и стручно образовање код женскиње да се сведе само на поједине особе, које не могу или неће ма из којих разлога, да ступе у брачни живот и које покажу особите воље и дара за духовни напредак. Ово траже нарочито с тога, што се приметило, да се женске, које се одају науци и позивима, што су, бар до сад, били намењени мушкој страни, одводе са свог природног материнског позива и задатка, јер чим им се прилика укаже да ступе у брак, оне напуштају и науку и позив. На тај начин губи наука а губе и позиви своје раднике у најбољем добу, па губи и економска страна народа у трошку, што се издао на њихово стручно знање, а без икакве накнаде. Но поред свег тога заузимају се западни народи врло јако за женску више образовање, јер је у њих овладало опште мишљење, да је образовање женске омладине исто тако важно и нужно као и мушко и да га истом вољом и једнаком мером ваља подупирати, као и мушку страну. Шта више, овладало је мишљење, да је већа штета за народно биће и његову будућност, ако се ово напусти и занемари, него код мушке стране, јер је признато, да су женске најбољи и најприроднији учитељи будућих генерација и који народ хоће, да му је будућност сталнија, трајнија и напреднија, национално и морално снажнија, мора у првој линији ићи за тим, тако се свуда мисли, да му женски нараштај буде бољи и напреднији. Сви велики људи и мислиоци, сви напреднији педагози давно су већ изрекли мисао, да не може бити напретка у друштву и народу ни у ком правцу, док нам жене и матере не буду боље и напредније. Унапредите женску половину, довикују ти мислиоци, па ћете унапредити народ, јер оно, што жена засади у свом крилу, то расте, што она накалами, то се прима, што она својом љубављу залива, то се не губи, што она својим срцем загреје, то цвета и плода доноси. То су изрекли, то признали сви велики људи, сви учени синови наши и страни, то нам је потврдила историја светска и народна. И не само да жена има одсудан утецај на подмладак народни, већ она има и неодољива утецаја и на одрасла човека; на мужа, оца, браћу и околину, те отуда и многа добра, па наравно и многа зла потичу у породицама, народу и друштву. Са бољих женскиња боље пролазе људи и народи, а са рђавих множе се зла у појединим кућама па и самом човечанству.

Са тих разлога подижу се сви народи на западу, па и велика Русија на истоку, те се утркују, који ће више и многостручније заводе подићи за женске више стручно образовање. У најновије доба поплавиле су немачке крајеве стручне женске школе, које уче домазлуку, јер њихови учени синови и сам цар казују, да је женина држава кућа, а њезин рај породица. Отуда су Берлинци поред толиких виших женских школа подигли ове јесени и велику женску школу (универзитет), у коју се примају девојке, што су довршиле средњу школу, у којој се поред других струка уче поглавито материнском и домаћинском позиву.

Све су то ствари, које и нас Србе треба да упуте, да водимо више бриге о нашем женском васпитању и њихову вишем образовању.

Наши су стари, канда, били ширег погледа, кад су још пре 40 година, на саборима црквеним засновали три српске више девојачке школе у Новом Саду, Панчеву и Сомбору и две женске учитељске школе: у Гор. Карловцу и Сомбору, јер су имали пред очима оне пробитке, које даје народу то више женско образовање и боље васпитање. И морамо признати, да нас је немило текнула појава, што се на овогодишњем народно-црквеном сабору тако олако и без многа промишљања поновила реч, која је избила и на сабору од 1906. године, да се укине горњо-карловачка учитељичка школа и да се већ од идуће школске 1911.-12. године укида потпора трима поменутим вишим девојачким школама.

Не знамо, какви су разлози руководили наше горње саборе, да доносе овако кобна решења по овострано наше више женско образовање, јер колико смо из јавних листова могли сазнати, разлози су једино у материјалној оскудици. Али са тих разлога није ваљда заслужила читава половина нашег друштва, и то она половина, која има тако одсудна утецаја на будући народни подмладак, да се лиши сваког вишег духовног живота. Кад се за мушку страну поред богословије, две велике гимназије и две учитељске школе отвара сад и трећа реална гимназија и то баш на рачун нашег вишег женског образовања, држимо, да је неоправдано и посве штетно по наше народне интересе, особито у овим угарским крајевима.

Ако се и испоставило, као што се каже, да је горњо-карловачка учитељска школа за оне крајеве постала излишна, али ваљда тек нису излишне поменуте три српске више девојачке школе, па за што да се и њихов опстанак угрожава и на коцку меће тако наглим обустављањем народне потпоре?

Наводе се, до душе, у појединим листовима, разлози, као да у народним фондовима не достаје потпоре за неке основне школе, које су дошле у опасност са XXXII. зак. чланком у Угарској и као да нам је преће, да очувамо те, него више женске школе. Али ми мислимо, да основна школа не може никад тога квара нанети народу, као матере, које су однеговане и васпитане у страну и туђем духу. Добре и образоване матере сузбиће у својој деци далеко лакше туђинске струје, унесене основном наставом, него што ће ова ојачати национралну свест у деци од 6.—12. године. Ми видимо, да се по наредби државних власти у Угарској већ од 20 и више година предаје Немцима, Словацима и другим народностима у основним и народним школама државним или мађарским језиком, па шта су постигли? Немци су остали Немци, Словаци Словаци, као и пре. А ко је парирао те државне ударце? Њихове родољубиве жене — матере дечје.

Ако би се, по несрећи, десило, да се укину поменуте три српске више девојачке школе са материјалне оскудице, у коју ми не можемо да верујемо, поред данашње тако скупе аренде народно-црквених земаља, онда не знамо, откуда ће се и лиферовати здрав подмладак и за ону једну учитељичку школу у Сомбору? Краљевина Хрватска и Славонија не ће моћи дати због језика мађарског материјала тој школи, а државни заводи из Угарске даваће тако лош материјал за нашу народну свест и верски осећај, да ћемо се ратосиљати и оног, што добијемо, иако нам државне учитељске школе својим материјалним пробитцима и мамцима и оставе по коју овчицу, те ћемо набрзо доћи до закључка, да нам је и та једна учитељичка школа у Сомбору излишна и непотребна, баш као и она у Гор. Карловцу, па ћемо онда остати без и једног свог вишег завода за женску омладину, али онда ћемо лако и брзо бити бити готови, особито у угарским крајевима, са нашим национралним и верским тежњама и мислима, за које поглавито и чувамо автономију и боримо се за њу. Можемо онда дизати још толико средњих и стручних завода за мушку децу, не ће нам помоћи, нас ће и нашег имена нестати у овим крајевима. Мушки ће се разићи и растурити по својим звањима и позивима у све крајеве велике и простране наше државе, па можда и иженити туђинкама, као што обично бива, кад се одвоје од свога народа, наша ће огњишта, наши домови остати на женама, које су у најнежнијем развитку удисале туђе мисли, стране идеале, па ће и саме помагати, да се у нашим домовима угаси народна свест

једним занатлијом Бугарином, да разгледамо Трново. Најпре одосмо у гимназију, у којој је још трајала изложба ученичких радова. Јавимо се директору В. Русчеву на мушкој гимназији, који нас проведе кроз све просторије. Ученичке радње писмене и цртачке, слободоручне и геометријске, нису нам се баш особито свиделе у нижим разредима, особито геометријске, али у вишим разредима су изврсне. И тамо се црта сада по природи. Нешто ми се допало. Ученици сами ушију себи неколико табака артије у малој осмини, те што им укажу у природи, то цртају а неколико призора после изаберу сами и цртају. Са бојама врло лепо раде. Зграда је модерна, нова, снабдевена училима, једино су им још непотпуни физикални и природописни кабинети. Када је разгледасмо, замолих од управитеља споменицу, да запишемо своја имена. Беше нова и још нико ништа није у њу забележио, осим када је гимназија подигнута. Исписах нашу радост за њихов културни напредак, као наше словенске браће, те се сви потписасмо и тако овековечисмо, јер за живота тешко да ћемо више завирнути у Трново. Овде затекосмо млада свештеника и уредника њихова свештеничког листа Петра Д. Тулешкова, који ми и писа ових дана, при цркви св. Вазнесенија, те му изјависмо жељу, да видимо цркву, у којој је св. Сава служио на Богојављење у манастиру у којем је умро. Одазвао нам се највећом готовошћу.

(Наставиће се).

и понос, народна песма и књига, и ми ћемо стати на својим моралним развалинама, које смо створили својим олаким поступком, и плакати над својом злом судбом, али нам онда не ће помоћи ни мушки универзитети.

Политички преглед.

— **Краљ Петар и цар Никола.** На дан варваринске прославе *краљ Петар* послао је руском *цару Николи* овај телеграм:

„Стогодишњица битке на Варваринском Пољу, у којој су руски јунаци стекли славу, борећи се раме уз раме са Србима, даје ми радосну прилику, да поновим Вашем Величанству изразе *осећаја верности и пријатељског признања*, којим смо обузети Ја и мој народ према узвишеној личности Вашег Величанства и наше моћне словенске сестре.“

Цар Никола одговорно је краљу овим телеграмом:

„Срдачно благодарим Вашем Величанству на љубазном телеграму и молим га, да верује у моје *најживље пријатељство*, како према њему, тако и према Србији, којим сам прожет сећањем на *братство оружја* оба наша народа на Варваринском Пољу.“

— **Нова хапшења Срба у Турској.** Из *Скопља* јављају: Турске власти по кумановској и прешевској кази зашле су и поноко везују и хапсе Србе. Како се овде чује, за последњих десет дана **ухапшено је преко шесет Срба.** У селу Тавору везано је и у *шавнице бачено осам Срба*. Похапшене злостављају заптије, тукући их кундацима пушака.

Ова нова хапшења задају страх српском свету и стварају уверење, да су се Турци одлучили, да тамане Србе и онде, где су најгушће насељени.

Турци тврде, да су ова нова хапшења предузели због једне српске чете, која је прешла границу у близини Врање. У тој чети; веле, има четири човека, који су добро наоружани. О њима је јављено властима из неколико села, јер су и сељацима пали у очи због оружја.

— **Коментар француске штампе бечком говору цара Вилхелма.** Јавили смо, како је немачки цар Вилхелм II., враћајући се с лова у Бељу, држао у Бечу говор, у коме је поново истакао савез између Аустро-Угарске и Немачке те заједнички рад немачког народа у обема државама. Овај најновији говор изазвао је у светској штампи разне коментаре.

Париски »Temps« пише, да ће говор, који је немачки цар Вилхелм држао у Бечу, оставити трајан утецај и да не ће остати без консеквенција. Цар Вилхелм је Европу хтео да подсети, да је он прави савезник Аустро-Угарске и да ће то остати. Значајно је — веле — и то, што се цар Вилхелм овога пута обратио на оба народа. Како се **Чеси, Хрвати и Срби у Аустрији** не могу баш сматрати као стубови алијансије са Немачком, мора се претпоставити, да се цар искључиво обратио на **Немце у Аустрији.** То даје његовим речима национ**ионалан карактер** а тиме цар Вилхелм диже једну од најмоћнијих полуга, које има на расположењу.

„Journal des Debats“ вели Топли тон у говору цара Вилхелма потпуно одговара немачко аустријском савезу. Доказ, како су празне хипотезе и наде државника Тројног Споразума (Енглеске, Русије и Француске), који су живели у тој илузији, да би могли раставити Немачку од Аустрије или Аустрију од Немачке. У данашњој Европи те две силе остају чврсто спојене. Њих две свирају исти комад на гласовиру уз неке незнатне нијансе . . . . И престолонаследник је тако исто искрено одан немачком савезу. Може се чак узети, да би при промени владе велики виртуози Ерентал и Кидерлен-Вехтер покушали, да у повољној прилици стару мелодију свирају fortissimo. Призор, који данас даје положај на Истоку, налаже највећу пажњу оним државницима, који су за то, да се одржи мир.

— **Турске муке са зајмом.** Откако је Француска, тај банкир, Европе, одлучила, да бојкотује Тројни Савез и његову најновију савезницу Турску, почела је и богата Енглеска да затвара непозванима своје благајнице. Познато је, да је Француска одбила зајам и Угарској и Турској. Турска је на то закуцала на енглеске касе, док Угарска ни то не смеде покушати. Но, као да ће и тај турски покушај остати без успеха.

Тако париски »Figaro« добија из Лондона вест, да се сер Ернест Касел повлачи од операције турског зајма. Значајно је, да је дан пре сер Ернест сам главом отишао у министарство спољашњих послова у Лондону, да онде у означеном правцу даде изјаву, која искључује сваку сумњу. У Паризу се наравно радују том предомишљају, нарочито с тога, што се бојали, да ће Касел ипак помоћу француских банака спровести, тај зајам.

Лондонски „Daily Mail“ пак вели, да се турском министру финансија Џавид-бегу, кад је био у Енглеској, рекло, да турска политика не може рачунати на енглеску потпоуу, ако би ју диктовала војна странка.

Ово је прилично јасно речено!

Вести из места и из народа.

Нови Сад, 13. септемба 1910.

☛ Срби! Кад сада, на зиму, буде **попис становништва** у Угарској, сваки с поносом кажи, да си **Србин** А онде, где у пописном табаку има рубрика „**матерњи језик**“, *мастилом* запиши реч: „**српски**“. Ако не знаш писати, замоли пријатеља или комшију, нека ти то запише.

— **Другарско вече Новосадске Трговачке Омладине.** Наша млада али вредна Трговачка Омладина не жали труда поред много својих пречих послова, припремања за вечерњу школу, агитовања за оснивање по местима где их још нема, те је приредила је у прошлу суботу у хотел Јелисавети другарско вече, Ово другарско вече одскаче у многом од досадањих. Поред многог учешћа трговачке и занатлијске омладине, видео се и приличан број наших трговаца и друге српске интелигенције. Трговачка Омладина у последње време обратила је на себе више пажње са свог извишеног рада и са задовољством можемо констатовати, да су се и сами наши трговци почели са више воље за њу заузимати. Као заступнике у »Школском Савету« у Трговачкој Омладини видимо прве трговце, а поред тога имали смо на другарском вечеру прилике чути и суд трговаца о школи и самој установи, што је знак, да су се наши трговци не само почели више интересоваси за Трговачку Омладину, него да увиђају велику важност и читав значај тог омладинског покрета по нашу читаву српску трговину.

Поред госп. дра Милоша Бокшана, који је у свом лепом предавању »о најновијем закону предузимања радња« истакао важност тог новог закона по оне младе трговачке помоћнике, који преузимају старе радње, колико треба опрезности и пажње код тог преузимања имати и какве све тешкоће, неприлике и штете може имати млад почетник.

Толико исто важан и потребан био је говор нашег академичара и професора г. др. Тихомира Остојића, који се од увек интересовао за Трговачку Омланину и сад у свом кратком, језгровитот говору обратио пажњу, од колике је велике важности интелигентна класа средња, сталежа у коју спадају трговци и занатлије. Важност тога говора била је у толико већа, што се таква реч чула сад први пут на другарском вечеру, и што се омладинцима обратила пажња, да не само што они, кад похађају школу, чине добро себи, него чине добро осталом српском народу, коме је од преке потребе иинтелигентна средња класа, а које данас врло мало имамо. Госп. Ж. Слепчевић обратио је у свом говору потребу вечерњих курзева и позива омладину, да се што више упути.

Мала сала хотела »Јелисавете« била је дупком пуна трговачке и занатлијске омладине; такођер један доказ да и сама омладина све више обраћа пажње на такве врло корисне вечери. Нов тамбурашки кор свирао је истина не као онај стари, али ипак прикладно, јер се Србин не уме задовољити само са предавањем него и тамбурама. и

— **Дунђерсков »Новосадски паромлин Софија« — изгорео.** Ноћас је Нови Сад био позориштем ужасног пожара. Око 11 сати у ноћи букнуо је пожар у Дунђерсковом „Новосадском паромлину Софији“, који је за кратко време захватио сву огромну зграду и до зоре је сасвим уништио — захвативши и неке омање кућице у околини, од којих су три прилично оштећене. Великој пожртвовности пожарника, полиције, војништва и грађанства има се захвалити, да је страшан пожар лаколизован, тако, да су чак магазини и канцеларија пред млином остали неоштећени. Штета је огромна. Држи се да износи око 2,000.000 кр. Паромлин је био осигуран. Како је пожар, који је настао услед трења млинских каменова, уништио сву зграду и како се не може ни помислити, да се тако скоро настави рад, док се нова зграда не подигне, осетиће се ноћашњи огромни пожар и у промету с брашном у читавој монархији.

— **Седница Кола Младих Срба.** Коло Младих Срба у Будимпешти одржало је своју прву седницу за 1910.—11. школске године 17. септембра, по нов. кал. т. г. У тој седници узет је на знање извештај о раду старе управе. Благајник је положио рачуне и књижичар је дао извештај о стању друштвене књижнице. Даље изабрано је ново часништво и то: Милан Секулић адв. канд. поново је изабран за председника; Сава Јанковић, cand. med. за потпредседника; Марко Малетин, stud. phil. за првог тајника, Манојло Стојановић stud. med. за другог тајника; Исидор Жикић, свршени слушалац трговачке академије, за благајника; Илија Николајевић, cand. med. за књижничара и гђца Олга Нинчић, cand. med. за домаћицу. На дневном реду било је још примање нових чланова. Коло Младих Срба приновљено је са 25 нових чланова.

— **»Преходница«**, дружина ученица православне српске учитељичке школе сомборске, одржала је 11. септембра т. г. своју главну скупштину, у којој се конституисала изабравши себи управни одбор од ових чланица: Мара Станишић, председница, Миланка Михајловић, потпредседница, Смиља Клицина, тајница, Драгиња Илијевић, књижничарка, Јованка Гргурова, благајкиња, и четири одборнице: Јелка Легетић, Љубица Петровић, Јулка Гавриловић и Амалија Павловић.

— **† др. Сава Мирковић.** Из Каменице нам стиже тужни глас, да је онде јуче после подуже болести у најбољим мушким годинама преминуо иришки лечник др. Сава Мирковнћ. Покојник је гимназијске науке свршио у новосадској српској великој гимназији, где је положио испит зрелости крајем школске године 1881.-2. Медицину је свршио у Грацу. Као практичан лечник се настанио у Иригу и онде је својом савесношћу и својим тактичним понашањем стекао опште симпатије. По својим политичким начелима био је вазда веран присталица наше странке. У наш »Браник« је шиљао чланке и поуке из хигијене. Оставља за собом удовицу са шесторо незбринуте деце. Нека је вечан спомен драгом нашем пријатељу дру Сави Мирковићу и лака му била црна земља!

— **Време.** Према извештају будимпештанског метеоролошког завода биће време: благо, где и где кишовито.

— **Стање воде у Новом Саду.** Дунав стално опада. Јуче је опет пао за 11 центмет.

ДОПИСИ.

Долово 24./X. 1910. **Сахрана † Светозара Стакића.** Тужни звуци звона са св. храма доловског огласише 7. (20.) о. м. о. г. да се је угасио живот једног врлог човека и родољуба, да је са површине земаљске нестало старога Светозара Стакића, челик-Србина, опробана борца још из старе гарде Светозара Милетића.

Њега већ нема више у редовима живих, његово племенито срце престало је куцати за Народ Српски, али се је душа његова винула небу под облаке, чак до престола Свевишњега Творца, да му се и даље моли за бољитак и срећу свога народа, и да светли зраци сунца божјега обасјају и озаре њему тако мили, многонапаћени Народ Српски.

Мили Покојниче! Смрћу твојом завио си у црно верног друга свога, задао си ране без пребола родбини твојој. Али немој мислити, да само они оплакују ненадну смрт твоју. И ми суграђани твоји осећамо велику празнину смрћу твојом, јер нема више онога, који ће бодрити и соколити на истрајан рад око културнихештанских установа, који ће са »Привредником« у руци, мудрим саветом, збором и твором упућивати нашега ратара рацијоналној економији, да би се у данашњим — по нас — тешким данима могао одржати и да би могао одолевати бурним таласима туђинштине, који све јаче и јаче запљускују и подривају бедеме народног нам бића.

Уважавајући твоје способности изабрасмо те за потпредседника »Српске Читаонице«, у којој си ти као вођа агилно деловао у том културном расаднику српском.

А љубав твоја према породици ти неизмерна беше. Не само да си синове твоје — који данас заузимају лепе положаје у друштву — на пут извео, већ си се старао, као да би отац био, за унучад своју. А ту безграничну љубав према деци својој показао си и онда, када си се из свога родног места бачког Петрова Села доселио амо, само да би са твоја два сина заједно бити могао.

Сахрањен си уз велико саучешће својих суграђана. Без разлике вере и народности, сталежа и доба искуписмо се, да ти одамо последњу пошту, да те испратимо са сузама у очима на твој далеки, незнани пут у васелену.

Слава ти врли покојниче! Лахка ти земља била!

Новости са стране.

— **Бећарева смрт.** Бећар Имре Виталиш је свршио. Како из Вел. Варадина на име јављају у суботу пре подне опкољен од жандара убио се Виталиш на прагу своје куће у сеоцу Берећујфалу. Дошао је тамо и не нашавши своје жене код куће написао је писмо и предао га некој баби Силађијевој, да га однесе његовој жени. Но баба је однела писмо жандарима и затражила уцену. Жандари на то кренуше у село, опколише Виталишеву кућу и сасуше у њу плотуне. Виталиш смртно рањен скочи на праг, и сав крвав опали у се метак и стропошта се мртав пред својом кућом. Против бабе Силађијеве устало је »јавно мнење« бихарске жупаније, те је сва прилика, да се не ће смети вратити у село.

Тако се свршила бећарска романтика XX. века, која је хиљаду жандара изазвала, да покрену против ње своју прозаичку акцију.

— **Прелетео Алпе!** У суботу је авијатичар Шавец прелетео преко Алпа. Он се је поподне дигао са својмм стројем из Бриге, па је прошао над Симплоном преко Бура и Гонда и дошао над Донодосолу. Над Донодосолом захваљујући се силном свету, који га је бурним одобравањем дочекао, пао је из непажње заједно с апаратом, који га је поклопио. Шавец је оштетио ногу, те је пренешен у месну болницу, где ће мораои остати 20 дана.

— **Расправа против Крипена.** Истрага против Крипена завршена је, те је полицајни суд одлучио и њега и његову пра-

тилицу предати пороти. Истрага је изнела цео низ нових отеготних момената. Избило је на видело, да је Крипен имао велик број бланко-меница с потписима његове покојне супруге. Једна сведокиња, која је познавала Крипенову жену, изјавила је, да јој је Крипен једном саопштио, како му је жена отпутовала у Америку. После тога времена није дуго ништа слушала о њој, док јој Крипен једнога дана опет није јавио, да му је жена умрла. У марту ове године предао је Крипен истој госпођи два запечаћена завежљаја с молбом, да их после његове смрти преда Мис Ле Неви. Ови су завежљаји међутим већ отворени. У једном се налазило 10 деоница, а у другом један сат и медаљон, који су били власништво Крипенове жене. Та сведокиња приповедала је међу осталим, да је Крипен имао једног зубарског техничара Лонга, који је њој изјавио, да је Крипен једном приликом дошао у радионицу врло узрујан. На Лонгово питање, одговорио је Крипен, да се је догодио један шкандал, па је замолио техничара, да набави за Мис Ле Неву дечачко одело. Ово је одело онда Крипен чувао у својој соби, док није побегао скупа с оделом и пратилицом у Америку.

ТЕЛЕГРАМИ

уредништву »Браника«.

Угарски министар наставе у аудијенцији.

Беч, 13. септембра. Данас ће Њег. Величанство примити у аудијенцију угарског министра наставе грофа Зичија.

Колера.

Будимпешта, 13. септембра. Јуче овде није констатован ниједан случај колере.

Авијатичар Шавец.

Демодосола, 13. септембра. Стање рањеног авијатачара Шавеца погоршало се. (Види данашње „Вести са стране“: Прелетео Алпе! — Ур. „Бр.“)

Трговина и промет.

Новосадска пијаца.

13. септембра 1910.

Пшеница нова	К	9·70——·—
Пшеница стара	„	8·80——·—
Зоб	„	7·50——·—
Јечам	„	6·———·—
Кукуруз	„	6·———·—
Лањик	„	8·29
Мувар	„	7·—
Пасуљ	„	10·70
Нови кукуруз у клипу.	„	2·60
Нови кукуруз окрњен	„	3·80

Све од 50 кила.

Марва, свињи и живина.

Волови по кили	К	60—62
Свињи тешки по кили	1 К	00—·20
средњи „ „	1 „	14—·—
„ лаки „	1 „	06——
„ мршави пар 160—200	„	
Теоци по кили	„	———
Јагњци по кили	„	———
„ по пару 26—30	„	
Кључане гуске по кили	1 „	—40
Јаја 7 комада	„	—40

— **С будимпештанске берзе.** *Будимпешта.* 25. септембра п. н. Октобарска пшеница К 10·11; априлска пшеница К 10·41; октобарско жито К 7·31: априлско жито К 7·76; октобарска зоб К 7·95; априлска зоб К 8·31: мајски кукуруз К 5·69.

Срби родитељи,

шаљите своју ваљану децу у трговину и на занат.

Србине,

не испуштај земљу из шака,
јер је свака груда, свака бразда, сваки педаљ српске земље, свака изгубљена кућица, свако напуштено кућиште српско, што Срби лакомислено из шака испуштају и странцима продају — неизмеран народни губитак сигурна и неизбежива народна пропаст, највеће српско народно издајство!

Управник: Др. Мих. Полит-Десанчић.
За уредништво одговара: Тоша Грујић

Припослано.*)

Господину

Љубомиру Кудрину

поседнику

у Долову.

На стављено питање, кога сам мислио, кад сам у »Бранику« »од главних вођа« овдашњих радикала споменуо, можете и сами знати и не треба да вам ја кажем.

Ако се пак ви осећате с тим увређени и исповедите да неспадате у ту клику, онда ћу Вам јавно сатисфакцију дати.

Потпуно сам уверен као и сваки објективан грађанин у Долову а и на страни који вас познаје, да ви нисте кадри полемизирати и дописе писати по новинама, а да је тако, види се јасно већ и из тога, што сте се закачили и тражите сатисфакције за наведену per „adlatus“. — То ме у прилог мог одговора потсећа на ону анегдоту о Лали и Апотекару, кад му је овај на поздрав одговорио са »сервус«. —.

Најбоље би било да свој позив на мене управљен нисте ни учинили, јер све донде, док год ви — ако вам је познато — правог творца дотичног дописа изашлог у »Застави« не наведете, а који је почетно слово „К“ вашег презимена употребио, не полемишем више и никаква разјашњења не дајем.

У *Долову,* 10. септембра 1910.

Светозар Станисављевић.

*) За ствари под овом рубриком не одговара уредништво „Браника“ ни у ком погледу.

Књижевност и уметност.

Имајући у виду опасност, која прети нашем народу од колере и крајну необавештеност његову у одбрани од зараза молимо вас, да пустите у Ваш лист неколико пута овај оглас:

Изашла је књига:

КОЛЕРА

како постаје; како се шири и како се сузбија

од дра М. Јовановића-Батута.

Садржај: I. Опасност од колере. — II. Знаци болести. Ток боловања. — III. Како се шири. — IV. Повољне прилике за заразу. — V. Да се од ње сачувамо. — VI. Кад већ ко у кући од ње оболи. — VII. Нега болесника. Прва помоћ. — VIII. Кад болесник оздрави или умре.

Да књига више продре у народ, ваљало би да је наручују окрузи, срезови, општине, црквене и школске власти; осигуразајућа и друга друштва новчани заводи и поједини пријатељи народа у већем броју и да је народу поклањају. С тога смо одредили ове

цене: 1	комад	—·30	дин. (круна)
20	„	3·—	„ „
50	„	7·50	„ „
100	„	12·—	„ „
500	„	50·—	„ „
1000	„	75·—	„ „

У тим ценама је и велики рабат за књижаре и растуриваче.

Поруџбине без новаца не примају се. Новац се шаље друштвеном благајнику дру В. Кујунџићу Београд (Србија).

Друштво за чување Народног Здравља.

ОГЛАСИ.

ПРОМЕСЕ

4%

Потиско-Сегединских срећака

од год. 1880.

Главни згодитак

К 180.000·—

5 згодитака по К 2.000·—, 5094 згодитака по К 240·—

Жребање 1. октобра 1910.

ЦЕНА К 8·—

издаје

МЕЊАЧНИЦА

ЦЕНТРАЛНОГ КРЕДИТНОГ ЗАВОДА

у Новом Саду.

222 15—

*) Поштом шаљемо промесе само кад нам се новац унапред пошаље заједно са 35 пот. за поштарину.

Књижевни оглас.

Нова књига

Беседе дра Михаила Полита Десанчића

III. део, прва књига, изашле су из штампе и разашиљу се претплатницима и књижарима. Цена је 4 круне, а поштарина 30 фил. Наруџбине уз готов новац шаљу се на штампарију деоничарског друштва „Браника“ у Новом Саду. У тој новој књизи садржани су они важни говори против Апоњијевога школскога закона, и против железничке прагматике у Хрватској. — Садржани су у тој књизи и некролози Светозару Милетићу и Змају Јовановићу. Пријатељи се умољавају да ову књигу што више распростиру.

Хотел „БЕЛА ЛАЂА“

ЂУРЕ ЗУРКОВИЋА Нови Сад,

модерно са свима удобностима удешен, најподесније место за састанке странаца, са изврсном кујном и најбољим пићем.

Точи прастаро Urquell ПИЛЗАНСКО ПИВО. 232 59·150

ШТАМПАРИЈА

ДЕОНИЧАРСКОГ ДРУШТВА „БРАНИКА“

:: У НОВОМ САДУ ::

Основ. 1904. г. Основ. 1904. г.

знатно је проширена са новим брзотисцима, великим избором слова, модерних орнамената и шара — препоручује се п. н. публици у месту и околини за израду

сваковрсних штампарских послова

који се израђују у духу савремене модерне технике по најумеренијој цени.

ПАРФИМЕРИЈА

ИВАНА Ј. СТОЈКОВИЋА, НОВИ САД

Кошут Лајошева ул. бр. 25 у дворишту у фотогр. атељеру.

Главно заступство „KODAK“, фотографских апарата за г. г. аматере и хигијенских завоја. 107 137-

Власник и издавалац: деоничарско друштво »Браник«

Штампарија деоничарског друштва »Браника«